

Erich Noris SZAKÁCS*

**CONSTANTIN DUCA ÎN OPERA LUI DIMITRIE CANTEMIR ȘI
RADU ROSETTI. SUB ZODIA ECHITĂȚII ȘI A VIDREI**

***Constantin Duca in the writings of Dimitrie Cantemir and Radu
Rosetti. Under the sign of Equity and of the Otter***

Abstract: *Dimitrie Cantemir's "Hieroglyphic History", written in Romanian in Constantinople between 1703 and 1705, is a first attempt of outlining a political and social novel. In it, boyar parties take allegorical form, every nobleman or gentleman being represented by the image of a creature from real or fantastic fauna. As a dynamic work it finds its main engine in a struggle involving a substantial number of characters. The Cantemirian work opposes major philosophical axioms which are found in the narrated events. Main groups revolve around centers represented by the Unicorn and the Raven. In addition, in this dispute, the paper outlines reflections, maxims and proverbs that reflect the influence of poetry and folk elements. In the same vein, legal powers (but in the opposite direction) are exercised by Constantin Duca in the work of Radu Rosetti. He drew up a short story about the times when Constantin Duca was on the throne; a politician, historian, writer and genealogist, Rosetti dedicated the work to Duca and analysed his character in the novel, from the opposite angle of view. It is true that the age when Rosetti wrote the novel, the political context in which he operates and the cultural scale were different from the age of Dimitrie Cantemir. He tried to write a short story which is totally different to those of Dimitrie Cantemir, positioning his approach much differently.*

Keywords: *rulers, Moldavia, animal kingdom, literature, Ottoman Empire.*

***

Lucrarea intitulată *Istoria ieroglifică*, scrisă la Constantinopol în limba română între 1703-1705 și semnată de Dimitrie Cantemir, reprezintă prima încercare de a contura un roman politico-social. În cadrul lucrării,

---

*MA, "Babeș-Bolyai" University Cluj-Napoca, Romania; e-mail: norisszakacs@gmail.com

Date submitted: June 15th 2017

Revised version submitted: July 22nd 2017

Accepted: August 8th 2017

partidele boierești apar într-o formă alegorică, fiecare boier sau domn regăsindu-se în imaginea unei viețuitoare din rândul faunei reale sau fantastice. Dinamica operei își găsește principalul motor în lupta pentru putere, în cadrul căreia este implicată o serie consistentă de personaje¹. Opera cantemiriană opune principalele axiome filosofice, care se regăsesc la nivelul desfășurării evenimentelor relatate. Grupările principale gravitează în jurul centrelor reprezentate de *inorog* și *corb*. În plus, în cadrul acestei dispute, lucrarea creionează cugetări, maxime și proverbe care reflectă influența poeziei și a elementelor populare.²

Dimitrie Cantemir, născut la 26 octombrie 1673, a fost fiul domnului moldovean Constantin Cantemir. El a fost trimis la Poartă la vârsta de 14 ani, fiind încredințat drept zălog de tatăl său la Constantinopol, unde a stat 12 ani. Această realitate a primit curs în urma întoarcerii fratelui său, Antioh, de la Înalta Poartă, fiind numit domn al Moldovei.³ În anul 1693, la moartea tatălui său, Dimitrie a fost numit domn, după modelul lui Constantin Brâncoveanu, nefiind însă confirmat de Poartă. În acest context, el se întoarce la Constantinopol pentru a-și continua studiile la Academia Patriarhiei Ecumenice.⁴ Un conflict militar turco-austriac materializat în bătălia de la Zenta îi oferă ocazia lui Dimitrie Cantemir să traverseze Banatul. Totuși, în 1695, fiind lăsat de fratele său într-o situație precară, Dimitrie este reținut la Constantinopol. Antioh și-a însușit marea parte a moștenirii, trimițându-l pe Dimitrie capuchehaie la Poartă.⁵ În 1710, la Iași, el va fi înscăunat de Poartă, însă va încheia un tratat secret cu Petru cel Mare. Rusia va reprezenta pentru el un model, de care se va apropia ca entitate ortodoxă, distanțându-se de Poarta musulmană. Cantemir a fost adept al domniei autoritate, opus acumulării puterii de către marii boieri și mai ales transformării țăranilor liberi în șerbi.

După numai un an de domnie (1710 - 1711) s-a alăturat lui Petru cel Mare în războiul ruso-turc⁶, dar n-a plasat Moldova sub suzeranitate rusească. După ce creștinii au fost înfrânți de turci în Bătălia de la Stănilești - ținutul Fălciu pe Prut, neputându-se întoarce în Moldova, a fugit în Rusia, unde a rămas cu familia sa. A devenit consilier intim al lui Petru I⁷ (după ce a fost ajutat de ambasadorii Olandei și Franței la Înalta Poartă) și a desfășurat o activitate științifică rodnică. Lângă Harkov i s-a acordat un domeniu feudal și a fost investit cu titlul de Principe Serenissim al Rusiei la 1 august 1711. A contribuit la cartografierea Rusiei și a lucrat în sistem

¹ Constantiniu 1997: 173.

² Tănăsescu 1970: 55-57.

³ Moldovanu 1997: 81.

⁴ Panaitescu 1958: 28.

⁵ Țarălungă 1969: 34-37.

⁶ Ciobanu 2000:88.

⁷ Ivanov 2005: 37.

Mercator. Colecția sa de hărți, scrise în latină, se află în Arhiva Cabinetului lui Petru cel Mare de la Petersburg.⁸

Acesta este aerul general în care Cantemir scrie *Istoria ieroglifică*, încercând o profundă transpunere într-un mediu alegoric a contextului politic al vremii. Nu întâmplătoare este analogia boierilor cu entitățile faunistice, imaginea acestora fiind subliniată în cadrul trăsăturilor ce conturează tipologiile umane.⁹ Personajele operei urmăresc un comportament arhetip, pe care și-l însușesc de la începutul apariției lor în rândurile lucrării, și care le jalonează evoluția până în încheiere.

Prima parte a lucrării lui Cantemir aduce în eșafodaj personajul pe care autorul îl numește *Vidră*. Acest animal ascunde sub umbra sa personalitatea lui Constantin Duca, fiul domnului Moldovei, Gheorghe Duca. Constantin Duca ajunge la tron în anul 1693, sosind în proximitatea postului Sfântului Petru, fiind însoțit de o serie de oameni de încredere, mulți dintre ei greci. După înscăunarea acestuia ca domn, situația în cadrul puterii se schimbă, Cantemireștii fiind marginalizați. Familiile de boieri care au suferit persecuții sub Cantemir s-au poziționat acum de partea lui Duca Vodă. Invers, chiar Duca Vodă căuta să se sprijine pe partidele boierești potrivnice Cantemireștilor, care încă aveau doi candidați la tron: Antioh și Dimitrie¹⁰. Printre familiile potrivnice Cantemireștilor amintim pe Costinești, care vor lega relații matrimoniale cu noul domn. Duca va oferi mâna fetei sale lui Neculai Costin, fiul cronicarului Miron Costin. Neculai Costin, odată cu această alianță, va primi și hătmănia¹¹ Constantin Brâncoveanu, socrul său, a fost personajul ce a susținut urcarea lui Constantin Duca la tron. După încoronare, pentru a putea susține domnia, Duca introduce o serie de taxe noi, cum ar fi văcăritul, peste o țară care fusese deja prădată de tătari, polonezi și turci. A atras nemulțumirea Porții, fiind într-un final mazilit cu intervenția lui Constantin Brâncoveanu.

În 1696, în locul lui Constantin Duca este numit domn Antioh Cantemir. Acest pas a reprezentat o lovitură pentru Constantin Brâncoveanu, care vedea acum pe tronul Moldovei pe unul dintre dușmanii săi notorii. La 1700 va reveni la tron Constantin Duca, rămânând la conducere până în 1704. A doua oară îi urmează la conducere lui Antioh Cantemir, dușmanul lui Brâncoveanu, tot cu sprijinul acestuia, deși moartea soției sale din 1697 răcisese legăturile de rudenie. Și de această dată mărește dările (opt sferturi în loc de patru pe an), reînființează văcăritul, scos de predecesorul său, și-i persecută pe Cantemirești. Acestia se refugiază în afara granițelor Moldovei și caută să-i creeze lui Duca greutăți. În cele din urmă, Duca dezvoltă malversațiuni și cu Brâncoveanu, care reușește să-l mazilească.¹² Această măsură vine să oprească abuzurile din

⁸ Cernovodeanu 1995: 275-285.

⁹ Turliuc 2008: 80.

¹⁰ Iorga 1935: 115-117.

¹¹ Xenopol 1896: 461-463.

¹² Xenopol 1996: 476-485.

timpul domniei lui Constantin Duca. Opulența, pentru care populația era împovărată cu dări și care a fost atât de cunoscută și epocii tatălui lui Constantin, Gheorghe, a accelerat și intensificat nemulțumirile vremii¹³, care vor fi subliniate și în opera lui Dimitrie Cantemir.

În cadrul acesteia, Constantin Duca primește imaginea unei *vidre*. Această conexiune între trăsăturile domnului și animal este trasată cu ajutorul unei nuanțe bidimensionale. Vidra viețuiește atât pe uscat, cât și în mediul acvatic și subacvatic. Acest binom reprezintă originile domnului, care sunt atât moldovenești, după mamă, cât și grecești, după tată. De asemenea, această imagine cumulează și o accepțiune politică, uscatul reprezentând Țara Moldovei, iar mediul acvatic reprezentând Înalta Poartă¹⁴. Primul pasaj care aduce în lumină personalitatea lui *Duculeț* este cel al intervenției lui Chiriță Dimachi, fost capuchehaia al lui Constantin Duca la Poartă. Acesta își acuză fostul stăpân de imixtiune nelegitimă în cadrul conflictelor politice din Țara Moldovei, originile sale fiind grecești:

„Ce poate fi că sau nechemată ai vinit la locul ce nu ți s-au cădzut, sau, de te-au chemat cineva prin greșalaneștiinții aceasta s-au făcut. Căci Câinele Mării și Vidra cu jigăniile uscatului ce treabă sau ce amestec pot avea ? Au doară vii să dzici că din fire așe iești tocmită, ca de pre uscat fiind, putere să aibi prin multă vreme în apă, fără a aierului trebuință a te zăbăvi să poți ?”¹⁵

Pasajul aduce în discuție încă un element important, care își are originile în jurisprudență, anume obligativitatea distanțării subiective a celor însărcinați să decidă în cadrul judecăților. Cel care judecă trebuie să tindă spre o sentință acordată *sine ira et studio*. Cantemir face aluzie la tendința lui Constantin Duca de a hotărî în virtutea unor rațiuni revanșarde, părtinind desigur ceea ce se încadra în sfera de interes a domnului. Abilitățile judecătorești ale acestuia sunt anulate, deoarece cel care judecă și unul dintre cei implicați în proces se află de aceeași parte, privită din unghiul intereselor. Atunci judecătorul nu ia decizii obiective, ci decizii care să avantajeze propriile interese. Cantemir subliniază ajutorul primit de Duca pentru urcarea sa în scaunul de domn din partea muntенilor, socrul acestuia (Constantin Brâncoveanu) aducându-și aportul la încoronarea lui Constantin Duca¹⁶. De altfel, domnul nu e binevenit între moldoveni, fiind de fapt „țarigrădean”¹⁷, adică grec. Prin aceasta, el era supus unui set diferit de valori, servind intereselor grecilor *de facto*, în defavoarea acelor pe care îi considera supușii săi *de iure*: „au Vidra cu jigăniile uscatului ce treabă sau ce amestec pot avea?”¹⁸

¹³ Dragnev&Baidaus&Bodeanu 2005: 189-193.

¹⁴ Ciortea 2008: 124.

¹⁵ Cantemir2003: 44-45.

¹⁶ Iorga 1935: 122.

¹⁷ Iorga 1901: 40.

¹⁸ Iorga 1901: 46.

În aceeași ordine de idei, a competențelor juridice exercitate, dar într-o direcție opusă, întâlnim imaginea domnului Constantin Duca în opera lui Radu Rosetti. Acesta redactează o nuvelă referitoare la vremurile în care Constantin Duca era în scaunul domniei. Radu Rosetti, care a fost om politic, istoric, scriitor și genealogist, dedică o lucrare domnului amintit, radiografiind personajul din nuvelă dintr-un unghi de vedere total opus celui cantemirian. Este adevărat că epoca în care Rosetti scrie, contextul politic în care activează, anturajul și grila culturală în care încearcă așezarea lucrării diferă diametral față de cele ale lui Dimitrie Cantemir, poziționând abordarea lui Rosetti mult diferit. Bun povestitor, având o ironie fină și mult umor, Rosetti a publicat studii de istorie, genealogie, istorie socială, comentarii politice și pagini de literatură în volume și în prestigioase publicații ale vremii.¹⁹ *Cu paloșul*, romanul său de debut, s-a bucurat de un mare succes de public, fiind premiat în 1906 de către Academia Română.²⁰

În nuvela lui Rosetti, întâmplarea face ca un fost tovarăș de arme și prieten din copilărie al lui Gheorghe Duca să fie pârât pentru nedreptatea pe care a înfăptuit-o unui „frate de sânge”, numit Gheorghe Prodan. Gheorghită, a cărei logodnică a fost silită de Goia, tovarășul domnului, să nu respecte legământul de logodnă, apelează la competențele lui Duca pentru a se face dreptate. Domnul se află în aceeași situație descrisă de Cantemir, adică este pus în situația să ia o hotărâre în contextul în care una dintre părțile procesului (pârâtul) îi este cunoscut din copilărie. Cantemir explică axiomatic imposibilitatea exercitării unei hotărâri obiective, din moment ce Duca Vodă este, încă din incipit, supus unei judecăți părtinitoare, cunoscându-l pe pârât. Radu Rosetti însă marșează în sensul paradigmatic al domnului lucid, care aplică legea fără excepție, subliniind astfel condiția oarbă a echității. Poziționarea domnului față de lege este fundamentală în cele două opere. În timp ce Cantemir îl așează pe Duca deasupra legii²¹, reușind să confere echității o consistență volatilă, Rosetti îl plasează pe același plan cu legea. Planimetria jurisdicțională a lui Rosetti stabilește un transfer al echității și dreptății spre vocea și experiența umană a domnului moldovean. Astfel, întâlnim în domn doar o voce a dreptății, aceasta fiind creionată prin figura de stil a personificării.

Rosetti face apel la simțămintele umane ale domnului, care caută dreptatea știind că cel acuzat este un vechi prieten al său, însă vocea echității este mai puternică în lupta desfășurată la nivel de conștiință. Amicizia de lungă durată dintre cei doi nu obturează decizia lui Duca, care îl condamnă pe Goia la moarte:

„Aș fi dorit din inimă să scăp viața lui Ion Goia care mi-o fost tovarăș din copilărie și este oștean viteaz și priceput, dar dreptatea nepărtinitoare este însușirea și datoria de căpetenie a domnilor: nu trebuie ca, bizuindu-se pe prietenia sau chiar pe rudenia cu

¹⁹ Theodorescu 1974: 287.

²⁰ Săndulescu 2008: 93-100.

²¹ Gorovei2003: 19-53.

stăpînitorul, prieteni sau rude ale domnului să se facă vinovați de fapte scîrboase ca acea pe care a făptuit-o Ion Goia. Deoarece despre vinovăția lui nu poate încăpea nici o îndoială, căci însuși o mărturisește, îl osîndim la moarte. Avînd însă în vedere vitejia de care o dat atîtea dovezi, hotărîm să moară, nu prin ștreang, ci prin sabie, chiar astăzi, la ieșirea noastră de la divan. Iar avera lui întreagă: moșii, odoare, vite, robi, bucate și altele, să intre toate în stăpînirea Stanei Coman, fata rîpităși siluită, logodnica lui Gheorghe Prodan, stegarul steagului de calarași de la Cohurlui.”²²

Continuând, Duca plasează necesitatea obiectivității legii asupra tuturor supușilor, domnia legii fiind indispensabilă unui domn înțelept. În plus, își afirmă puterea de a ierta delicvențele și trădările din poziția unui om, însă această potență nu îl ajută atunci când vine vorba de domnia legii, care nu poate fi modificată după dorințele și ambițiile personale:

„Dacă Goia mi-ar fi greșit mie, zise Constantin-vodă, aș fi în drept să-i dăruiesc viața, dar o greșit altora și în astfel de chip încît nu mai poate îndrepta acea greșală, prin urmare nu sînt în drept să-l iert. Acea fată are dreptul să ceară de la mine să înlătur cu desăvîrșire primejdia ca ochii ei să mai întîlnească vreodată fața celui care o necinstit-o, prin urmare n-am dreptul să-i dăruiesc viața, oricît, Dumnezeu îmi este martur, aș dori să i-o cruț.”²³

Cantemir, în spiritul operei sale, trasează un caracter critic al tuturor animalelor (boierilor) împotriva vidrei, care este o ființă înșelătoare. Acesteia nu îi este destulă dimensiunea terestră, inițiind incursiuni și în cea subacvatică.²⁴ De aceea, vidra va fi încercată de mărturii ale foștilor supuși împotriva samavolniciei sale, fiind mazilită și îndepărtată atât de Moldova, cât și de Țara Românească. Acest aspect poate fi cel mai bine subliniat în pasajul în care un alt fost capuchehaia al lui Duca²⁵, Burnaz postelnicul, satirizat prin imaginea *Brebului*, depune mărturie împotriva fostului său stăpân.²⁶

Imaginea indezirabilă a domnului Moldovei în viziunea lui Cantemir poate fi explicată desigur și de contextul vremii în care acesta scrie. Constantin Duca îi înlocuiește la domnie atât pe Dimitrie (domnia nerecunoscută de Poartă), cât și pe fratele acestuia. Astfel, înlăturarea lui Duca din domnie găsește în rîndurile *Istoriei ieroglifice* o conotație pozitivă, o instituire a dreptății, care a fost umbrită de ambițiile vidrei. Mazilirea domnului o reprezintă la nivelul operei izgonirea și renegarea vidrei dintre animalele patrupeze, aceasta întorcându-se la *monarhia de apă*, însă nu fără urmări. *Bătlanul*, „care pasire de apă sau pește de aier fiind, căci și în fundurile apelor prin multă vreme și prin aier nu mai puțin

²² ro.wikisource.org/wiki/Dreptatea_lui_Constantin_Duca_vodă.

²³ ro.wikisource.org/wiki/Dreptatea_lui_Constantin_Duca_vodă.

²⁴ Evseev 1997: 114.

²⁵ Rădulescu2000:13.

²⁶ Cantemir 2003: 47-48.

decât al altei pasiri mare slobodzenie”²⁷, este denunțat de vidră, iar dedublarea sa, care îl leagă atât de aer, cât și de apă, îi aduce și acestuia mazilirea.

Odată exclusă din rândul necuvântătoarelor patrupede și din dimensiunea terestră, vidra cuvântează în fața celor ce au gonit-o, apelând la cunoștințele sale din domeniile științelor exacte (geometrie), însă și la cele filozofice. Însuși Cantemir recunoaște, cu toate atacurile și criticile la adresa vidrei, că aceasta „nu puține făclii topise asupra cărților filosoferi”.²⁸ Referitor la natura lucrurilor, vidra apelează la un principiu fundamental al logicii. Astfel, două naturi diferite nu pot avea aceeași substanță. Acest principiu este relevant în cadrul logicii aristotelice, unde natura și substanța au o dimensiune absolută. Logica aristotelică este imobilă sub raport ontologic.²⁹ În acest chip, vidra denunță originile brebului, care înainte fusese considerat pește, viețuind în apă, iar acum stă în rândul păsărilor, în înaltul cerului.

Istoria ieroglifică este lucrarea care prezintă vidra ca fiind factorul ce disturbă o ordine instituită; este un element extern, care nu își are locul în Țările Române, iar mazilirea sa vine ca un fapt logic în desfășurarea istorică. Elementele negative sunt reprezentate de acele ființe care se opun *Inorogului*:

„*adeacă pentru Inorog, Filul și Vidra, carii pururea neînduplecați în răutate și neobosiți în vrajbe s-au arătat. Ca toată pasirea iute la zburat, toată jiganiia repede la alergat și toată dihaniia ascuțită la adulmăcat, pururea gata și fără preget să fie, până când, sau în silțe, sau în curse, sau în colți, sau în unghii răii rău vor cădea, și cea ce li să cade plată-și vor lua, de vreme ce aceste aieva neprietiniși vrăjmași obștii s-au purtat, împăraților nesupuși și poroncilor neascultători s-au aflat.*”³⁰

În același timp, Rosetti recunoaște și el nedreptățile din vremea tatălui lui Constantin Duca, Gheorghe, care a introdus o serie de dări ce au împovărat situația moldovenilor. De asemenea, recunoaște și hotărârile și situațiile prost gestionate de Constantin, afirmând că noile taxe și dări au fost la ordinea zilei pentru a acoperi scurgerile de fonduri cu ocazia primei șederi în scaunul domnesc, dar și cu ocazia revenirii lui Constantin pentru a doua domnie. Cu toate acestea, Rosetti face abstracție de externalizarea vinei practică de Cantemir, nefăcând nici măcar o aluzie la originea levantină a domnului. Imaginea sa ca judecător rămâne nealterată, fiind subliniată de hotărârile chibzuite ale lui Duculeț:

„*Știut este că, pe acea vreme, boierii se sileau să aducă pe toți locuitorii satelor lor la starea de vecini, adică de șerbi, și aceasta prin toate mijloacele, chiar și prin cele mai uricioase: sila, înșălăciunea, falșul, toate erau întrebuințate. Și aceste mijloace, din nenorocire,*

²⁷ Cantemir 2003: 50.

²⁸ Cantemir 2003: 52.

²⁹ Zalta 2005: 247-250.

³⁰ Cantemir 2003: 246-247.

*izbuteau să li deieciștig de cauză la divanurile prea multor domni. Constantin-vodă însă, în hotărârile lui, întărea starea de vecinătate numai în urma unor dovezi, nemailăsîndmacar cea mai mică umbră de îndoială cum că omul tras la vecinătate era vecin într-adevăr și fără pic de îndoială. Apoi el nu era cu mai puțină grijă de dreptate de cîte ori vreun om din popor se jăluia din pricina unei nedreptăți sau a unei silnicii făcute sau de care era amenințat. Și dreptatea lui nu cruța pe nici un vinovat, oricît de sus era pus, orice trecere avea, pe prietenul ca și pe neprietenul său.*³¹

Trebuie sesizată perioada în care Dimitrie Cantemir, respectiv Radu Rosetti scriu cele două opere. Cantemir, redactând la începutul secolului al XVIII-lea *Istoria ieroglifică*, este contemporan cu Constantin Duca³² Însuși Cantemir se implică în opera sa, satirizat fiind prin intermediul inorogului. Dedublarea lui Cantemir se face într-un mod distanțat, relatarea fiind făcută la persoana a III-a, însă nu putem face abstracție de vehemența cu care Dimitrie Cantemir critică personajele politice din vremea sa.³³

O altă lucrare a lui Cantemir, scrisă în anul 1698, care include gândurile și frământările autorului care se transpune în rândurile operei este intitulată *Divanul sau Gilceava Înțeleptului cu Lumea sau Giudetul Sufletului cu Trupul*.³⁴ În acest text se regăsesc fragmente sub formă de dialog între personajul colectiv -*Lumea*- și personajul suprem -*Dumnezeu*- care este ilustrat sub umbrela echității și a înțelepciunii perfecte. Desigur, acest model este preluat după tradiția platoniană, iar *Dumnezeu* înțeles precum *Demiurgul*. Acesta este felul în care Cantemir înțelege judecata obiectivă. Obiectivitatea îmbracă forma divinității, iar judecata primește trăsături eschatologice, ținând de domeniul *cosmogoniei* și al *apocatastazei*. Trebuie subliniat că autorul cunoștea boierii și pretendenții la domnie, reușind o transpunere complexă a acestora la nivelul operei.³⁵

Rosetti își redactează nuvela istorică într-un mod aproape romantic, în care personajul principal, Constantin Duca, este format din lumini și umbre. Rosetti, scriind la începutul secolului al XX-lea, transpune personalitatea domnului Moldovei din cunoștințele indirecte despre acesta (eventual din scrierile cronicarilor). Sunt sesizabile pasajele în care autorul introduce trăsături care țin de clișeistică în privința lui Constantin Duca, lipsindu-i informații din proximitatea voievodului. Necunoscându-l pe Duca, Rosetti apelează la trăsăturile cavaleresti ale acestuia, trăsături care sunt specifice tuturor conducătorilor militari și politici ai vremii în care Duca activează. Caracteristicile care hiperbolizează capacitatea domnului moldovean de a judeca supușii sunt aproape standardizate de autorul nuvelei. Abordarea personajului propusă de Rosetti este diferită față de cea

³¹ ro.wikisource.org/wiki/Dreptatea_lui_Constantin_Duca_vodă.

³² Cernovodeanu 1995: 275-279.

³³ Cernovodeanu 1995: 282.

³⁴ Cantemir 2003: passim.

³⁵ Lemmy1995, p. 76.

a lui Cantemir, care îi conferă lui Constantin Duca o nuanță oximoronică. Rosetti, deși scrie la începutul secolului XX, denunță un mod de scriere romantic, care apelează și subliniază personajele excepționale în situații excepționale, subliniind luminile și umbrele acestora.

BIBLIOGRAFIE

- Cantemir, Dimitrie (2003). *Istoria ieroglifică*. București-Chișinău: Editura Litera International.
- Cernovodeanu, Paul (1995). Studiul introductiv. *Dimitrie Cantemir, Scurtă povestire despre stăpânirea familiilor lu Brâncoveanu și a Cantacuzinilor*. București: Editura Minerva.
- Ciobanu, Ștefan (2000, ed.2). Dimitrie Cantemir în Rusia. Academia Română, *Memoriile Secțiunii Literare*. Seria III, Tom II, Mem.5. Ed. Cultura Națională, București, 1925.
- Ciortea, Marcela (2008). „Dimitrie Cantemir și filosofia religiei. De la creștinism la islamism și retur”, în *Dimitrie Cantemir*, 3.
- Constantiniu, Florin (1997). *O istorie sinceră a poporului român*. București: Univers Enciclopedic.
- Dragnev, Demir & Baidaus, Eduard & Bodeanu, Ghenadie (2005). *Domnii Țării Moldovei – Studii*. Chișinău: Civitas.
- Evseev, Ivan (1997). *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*. Timișoara: Amarcord.
- Gorovei, Ștefan S. (2003). „Cantemireștii - Eseu genealogic”. *Dimitrie Cantemir (1673-1723), principe român și cărturar European*. Iași: Trinitas.
- Iorga, Nicolae (1901). *Istoria literaturii române din secolul al XVIII-lea (1688-1821)*. București: Institutul de Arte Grafice și Editura Minerva.
- Iorga, Nicolae (1935). *Originalitatea lui Dimitrie Cantemir*. Vălenii-de-Munte: Datina Românească.
- Ivanov, Leonte (2005). *Prințesa Cantemir. Portret de epocă și corespondență inedită*, Ediție îngrijită de Leonte Ivanov, cuvânt înainte de Ștefan Lemny, traduceri și studii critice de Marina Vraciuși, Leonte Ivanov. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”.
- Lemny, Ștefan (1995). *Les Cantemirs: L'Aventure Européenne d'une Famille Princièere au XVIIIe Siecle*. Paris: Editions Complexes.
- Moldovanu, Dragoș (1997). *Dimitrie Cantemir între Orient și Occident*, București: Editura Fundației Culturale Române.
- Panaiteșcu, Petre P. (1958). *Dimitrie Cantemir: viața și opera*. București: Editura Academiei Republicii Populare Romîne.
- Rădulescu, Mihai Sorin (2000). *Genealogia românească, Istoric și bibliografie*. Brăila: Editura Istros.

-
- Săndulescu, Alexandru (2008). *Întoarcere în timp: memorialiști români*. București: Editura Muzeul Național al Literaturii Române.
- Tănăsescu, Manuela (1970). *Despre Istoria ieroglifică*. București: Cartea Românească.
- Theodorescu, Răzvan (1974). *Bizanțul, Balcanii și Occidentul la începuturile culturii medievale românești (Secolele X-XIV)*, București: Editura Academiei Române.
- Turliuc, Cătălin (2008). „Dimitrie Cantemir-ezoterismul și societățile inițiatice”, în *Dimitrie Cantemir*, 3
- Țarălungă, Ecaterina (1969). *Dimitrie Cantemir, Contribuții documentare la un portret*. București: Minerva.
- Xenopol, Alexandru Dimitrie (1896). *Istoria românilor din Dacia Traiană*. Editura librăriei Scoalelor Frații Saraga.
- Zalta, Edward N. et al. (2005). *Stanford encyclopedia of philosophy*. Palo Alto CA/Stanford University.

Sitografie

ro.wikisource.org/wiki/Dreptatea_lui_Constantin_Duca_vodă
(08.06.2015, ora 14:21)